

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania M.K.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Legnicy

o podleganie ubezpieczeniom społecznym i podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 9 maja 2023 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z dnia 2 lutego 2021 r., sygn. akt III AUa 1608/20,

uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Okręgowego w Legnicy z dnia 15 lipca 2020 r., V U 2290/20 i przekazuje sprawę temu Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego i apelacyjnego.

(I.T.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 15 lipca 2020 r., V U 2290/20, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Legnicy, rozpoznając odwołanie M.K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Legnicy z 12 marca 2020 r. dotyczących podlegania ubezpieczeniom społecznym i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne z tytułu wykonywania umów o świadczenie usług, do których stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące zlecenia, następujących osób - obywateli Ukrainy: R.B., V.B., R.D., V.D., V.H., R.H., Y.H., M.H., R.I., D.K., I.K., O.K., V.K., O.K.1, Y.K., I.L., V.L., V.P., O.R., V.S., Y.S., V.S.1, R.S., V.T., H.T., I.V., V.V., V.V.1, D.V., A.Z., M.Z., A.Z.1, uchylił zaskarżone decyzje i przekazał sprawę organowi rentowemu do ponownego rozpoznania i wydania indywidualnych decyzji.

Sąd Okręgowy stwierdził, że katalog możliwych rozstrzygnięć Sądu pierwszej instancji został w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych z dnia 7 listopada 2019 r. poszerzony dodatkowo o art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Przepis ten jest stosowany, gdy konieczne jest uchylenie decyzji organu rentowego i wydanie nowej decyzji, po przeprowadzeniu prawidłowego postępowania przed organem rentowym, przy czym nie chodzi o braki decyzji usuwalne przy wstępnym rozpoznaniu odwołania. Sąd Okręgowy uznał, że w toku postępowania administracyjnego organ rentowy naruszył przepisy regulujące postępowanie, a tym samym naruszył interes osób będących stronami tego postępowania, przez co strony będące obywatelami innego państwa zostały pozbawione możliwości obrony swych praw. Osoby realizujące na rzecz płatnika składek sporne umowy o świadczenie usług mają w rozpoznawanej sprawie status strony - "innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja". Pojęcie to nie zostało zdefiniowane w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego, ale z treści art. 477¹¹ k.p.c. wynika, że chodzi o osobę, na której sferę prawną zaskarżona decyzja oddziałuje bezpośrednio, przy czym jest to podmiot inny od ubezpieczonego oraz od zainteresowanego. Jest ta osoba adresatem decyzji wydanej przez organ. Nie jest jednak inicjatorem postępowania przed tym organem, który wydaje względem niej decyzję, działając bez jej wniosku (z urzędu, w wyniku kontroli uprawnień).

Sąd Okręgowy zauważył, że zgodnie z art. 66 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst:

Dz.U. z 2022 r., poz. 1009 ze zm.; dalej ustawa systemowa), w zakresie prowadzonej działalności Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych przysługują środki prawne właściwe organom administracji państwowej, zatem stosuje on przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, a w szczególności powinien mieć na względzie: (-) obowiązek podejmowania niezbędnych kroków do wyjaśnienia stanu faktycznego (art. 7 k.p.a.); (-) obowiązek informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego (art. 9 k.p.a.); (-) obowiązek zapewnienia stronom czynnego udziału w postępowaniu administracyjnym i możliwość wypowiedzenia się co do zebranego w sprawie materiału dowodowego (art. 10 k.p.a.).

Zdaniem Sądu Okręgowego, naruszało interes stron postępowania wskazanie jako kuratora pracownika ZUS Oddziału w Legnicy, który w postępowaniu administracyjnym - prowadzonym właśnie przez ZUS Oddział w Legnicy - reprezentował strony: Y.S., R.S., V.V.1, R.B., V.B., R.D., V.H., M.H., D.K., O.K. Wprawdzie w tym zakresie wydane zostało postanowienie przez Sąd Rejonowy w Legnicy w dniu 14 lutym 2020 r., III RNS 111/10, ale adresy wymienionych stron zostały ustalone przez organ rentowy i to na podstawie umów przedłożonych przez płatnika składek, czyli dokumentów znajdujących się w aktach sprawy ubezpieczeniowej. Tylko co do Y.S., R.S., V.B., V.H. i ustalone adresy dotyczą miejscowości zamieszkania na Ukrainie. Sąd Okręgowy podkreślił, że w toku postępowania wyjaśniającego organ rentowy poczynił ustalenia co do serii i numerów paszportów wymienionych osób, ale w tym zakresie nie poczynił weryfikacji podanych w umowach o dzieło faktycznych i pełnych adresów miejsca zamieszkania. Sąd nie uznał za skuteczne uzyskanie przez organ rentowy z Urzędu do Spraw Cudzoziemców informacji, że strony nie figurują w Krajowym Zbiorze Rejestrów, Ewidencji i Wykazu w Sprawach Cudzoziemców przy Szefie Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Według Sądu Okręgowego, że kurator w osobie pracownika ZUS ustanowiony został również dla: V.V.1, R.D., M.H., D.K., O.K., których adresy ustalono w toku przeprowadzonego postępowania wyjaśniającego, natomiast R. D. został przesłuchany w toku postępowania administracyjnego. W sprawie wyznaczony został także termin przesłuchania H.T., ale po złożeniu przez niego

oświadczenia, że nie rozumie języka polskiego, przerwano przesłuchanie. Zawiadomienia o wszczęciu postępowania doręczone zostały kuratorowi, ale także osobom mieszkającym za granicą bez tłumaczeń, co mogło spowodować, że strona nie zrozumie tekstu doręczonych jej dokumentów, a tym samym nie będzie pouczona w sposób należyty o przysługujących jej prawach w tym postępowaniu.

Zdaniem Sądu Okręgowego, doręczenia dokumentów w postępowaniu administracyjnym powinny odbywać się w trybie art. 9 zdanie pierwsze Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych sporządzonej w Kijowie 24 maja 1993 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465) w języku urzędowym określonym w art. 5 tej Umowy. Doręczenie pism bez tłumaczeń w trybie przeprowadzonym przez organ rentowy może być skuteczne tylko w przypadku ich dobrowolnego przyjęcia. W tym zakresie nie można stosować przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego w zakresie domniemania doręczenia. W ocenie Sądu, nie można było także uznać, że zawiadomienia o wszczęciu postępowania zostały doręczone w sposób prawidłowy dla: V.T., V.V., D.V., A.Z.1, V.D., I.K., W.L., A.R., V.S. Wprawdzie zostały one doręczone na adresy w Polsce, jednakże po zwrocie korespondencji z adnotacją nie podjęto w terminie, nie dokonano próby ponownego doręczenia na adresy na terenie Polski lub adresy na Ukrainie, które ustalone były w toku postępowania wyjaśniającego. Ponadto przed wydaniem zaskarżonych decyzji nie doręczono stronom będącym obywatelami innego państwa, zawiadomienia o zakończeniu postępowania wyjaśniającego i nie został określony im termin umożliwiający wypowiedzenie się co do dowodów zgromadzonych przez organ rentowy, co - w ocenie Sądu Okręgowego - w sposób oczywisty naruszało prawo strony wynikające z art. 10 k.p.a. Sąd Okręgowy uznał, że postępowanie organu "spełnia przesłankę" rażącego naruszenia prawa, zwłaszcza że uchybienia miały bezpośredni wpływ na treść merytorycznego rozstrzygnięcia organu rentowego zawartego w decyzjach.

Wyrokiem z dnia 2 lutego 2021 r., III AUa 1608/20, Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu oddalił apelację organu rentowego oraz zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Legnicy na rzecz płatnika składek kwotę 1.000 zł tytułem częściowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd drugiej instancji uznał, że Sąd pierwszej instancji wydał w sprawie prawidłowe orzeczenie, mające umocowanie w obowiązujących przepisach procedury cywilnej. Przepis art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. obowiązujący od 7 listopada 2019 r., a zatem w dacie wydania zaskarżonych decyzji, przewiduje, że jeżeli decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalająca wymiar tego zobowiązania lub obniżająca świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, sąd uchyla tę decyzję i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Sąd Apelacyjny przyjął, że decyzja organu rentowego stwierdzająca, że określona osoba podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym oraz ustalająca podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia należy do kategorii decyzji wymienionych w tym przepisie. W istocie bowiem, uprawomocnienie się takiej decyzji wiązać się będzie ze sporządzeniem dokumentów związanych z ubezpieczeniami społecznymi za okres objęty decyzją (art. 38 i art. 38a ustawy systemowej), a następnie z zapłatą składki. W rozpoznawanej sprawie, w której spór dotyczy tego, czy odwołujący się zawarł z obywatelami Ukrainy umowy o dzieło, czy też umowy zlecenia, decyzja ustalająca podleganie ubezpieczeniom z tytułu wykonywania umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, a ponadto ustalająca podstawę wymiaru składek - zdaniem Sądu Apelacyjnego - jest decyzją, o której mowa w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c.

W ocenie Sądu drugiej instancji, Sąd pierwszej instancji trafnie ocenił status w procesie osób realizujących umowy montażu zbrojenia, czy wykonania prefabrykatów. Należą one do kategorii innych osób, których praw lub obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, skoro jest to taka osoba, która nie występowała z wnioskiem do organu rentowego oraz nie brała udziału w postępowaniu przed organem rentowym, jednakże wobec takiej osoby organ rentowy wydał decyzję, działając bez jej wniosku, z urzędu, w wyniku kontroli. Osoba taka jest adresatem decyzji, wymienionym w niej jako strona postępowania przed organem rentowym. Sąd Apelacyjny podkreślił, że ubezpieczony oraz inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, są stronami postępowania sądowego bez potrzeby dokonania przez sąd jakiegokolwiek szczególnej czynności procesowej. Natomiast uniemożliwienie tym podmiotom obrony ich praw w postępowaniu

sądowym, w szczególności przez pominięcie ich w podejmowanych przez sąd czynnościach procesowych, prowadzi do nieważności postępowania.

W rozpoznawanej sprawie - co prawidłowo stwierdził Sąd pierwszej instancji - naruszone zostały prawa strony do udziału w postępowaniu przed organem rentowym. W ocenie Sądu Apelacyjnego, naruszenie to ma charakter rażący, skoro osoby, które obligatoryjnie powinny być stroną postępowania administracyjnego zakończonego wydaniem decyzji ich dotyczącej, wymienionymi zresztą jako adresaci decyzji, w istocie stroną tego postępowania nie były. Osoby te nie zostały prawidłowo zawiadomione o wszczęciu postępowania administracyjnego, nie umożliwiono im wzięcia w nim udziału, nie doręczono skutecznie decyzji, co w konsekwencji pozbawiło je wykorzystania drogi odwoławczej i możliwości bycia stroną w postępowaniu sądowym.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że ustanowienie kuratora w osobie pracownika organu, który to organ w postępowaniu odwoławczym jest przeciwnikiem procesowym strony, nie jest wystarczające dla zabezpieczenia jej interesów. Kwestię doręczeń w postępowaniu administracyjnym regulują przepisy rozdziału 8 k.p.a. Zgodnie z art. 40 § 4 k.p.a. strona, która nie ma miejsca zamieszkania lub zwykłego pobytu albo siedziby w Rzeczypospolitej Polskiej, innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej albo państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, jeżeli nie ustanowiła pełnomocnika do prowadzenia sprawy zamieszkałego w Rzeczypospolitej Polskiej i nie działa za pośrednictwem konsula Rzeczypospolitej Polskiej, jest obowiązana wskazać w Rzeczypospolitej Polskiej pełnomocnika do doręczeń, chyba że doręczenie następuje za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Zgodnie z art. 40 § 5 k.p.a., w razie niewskazania pełnomocnika do doręczeń przeznaczone dla tej strony pisma pozostawia się w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia. Stronę należy o tym pouczyć przy pierwszym doręczeniu. Strona powinna być również pouczona o możliwości złożenia odpowiedzi na pismo wszczynające postępowanie i wyjaśnień na piśmie oraz o tym, kto może być ustanowiony pełnomocnikiem.

Sąd drugiej instancji podzielił pogląd Sądu Okręgowego, że doręczenia dokumentów w postępowaniu administracyjnym powinny być dokonywane w trybie

art. 9 zdanie pierwsze powołanej Umowy między Rzeczypospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej w języku urzędowym określonym w art. 5 tej Umowy. Doręczenie pism bez tłumaczeń w trybie przeprowadzonym przez organ rentowy może być skuteczne tylko w przypadku ich dobrowolnego przyjęcia. W przypadku osób, których miejscem zwykłego pobytu było terytorium Polski, możliwe było wystąpienie do sądu z wnioskiem o wyznaczenie przedstawiciela dla osoby nieobecnej (art. 34 § 1 k.p.a.), jednakże nie mógł to być pracownik ZUS.

Sąd pierwszej instancji prawidłowo więc uznał, że nastąpiło rażące naruszenie przepisów postępowania przed organem rentowym. Organ ten powinien w pierwszej kolejności ustalić, czy ubezpieczeni mają miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu albo siedziby w Rzeczypospolitej Polskiej, innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej albo państwie członkowskim Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stronie umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, w celu doręczenia z zachowaniem obowiązku doręczenia w języku ukraińskim, chyba że ubezpieczeni dobrowolnie przyjmą nieprzetłumaczone pismo, ewentualnie w celu wyznaczenia przedstawiciela. Jeżeli ubezpieczeni nie mają miejsca zamieszkania albo zwykłego pobytu w Polsce, albo innym państwie członkowskim Unii Europejskiej bądź EFTA, należy zachować procedurę przewidzianą w art. 40 § 4 i 5 k.p.a.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku złożył organ rentowy, zarzucając oczywiste naruszenie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., z uwagi na dokonanie przez Sąd niewłaściwej oceny decyzji od strony przedmiotowej i błędne ustalenie rażącego naruszenia przepisów o postępowaniu przed organem rentowym oraz naruszenie art. 98 k.p.c., przez orzeczenie o kosztach zastępstwa w kwocie zaliczkowej.

W uzasadnieniu skargi organ rentowy podniósł, że art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. stosuje się do ściśle określonych decyzji i na jego tle nie jest możliwe rozszerzanie ich katalogu. Zaskarżone decyzje wyszczególnione w uzasadnieniu wyroku dotyczą podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu wykonywania usług odpowiadających umowie zlecenia. Postępowanie kontrolne oraz dalsze procedowanie przez organ było rezultatem niedokonania zgłoszenia obywateli Ukrainy do ubezpieczenia społecznego, mimo zawarcia umów o dzieło. W takim stanie faktycznym osoby wykonujące umowy nie miały statusu osób ubezpieczonych

w rozumieniu art. 4 ust. 1 w związku z art. 1 ustawy systemowej. Orzeczenia organu w przedmiocie podlegania ubezpieczeniu co do zasady wykluczały nakładanie na ubezpieczonych zobowiązań, ustalanie ich wymiaru czy obniżanie świadczeń. Zaskarżone decyzje miały charakter prejudycjalny, a ich uprawnomocnienie prowadziło do podjęcia wobec płatnika czynności fiskalnych. Płatnik składek jako podmiot wymieniony w art. 4 pkt 2 ustawy systemowej jest zobowiązany do zapłaty składek (art. 46 ust. 1 tej ustawy). Wyłączało to dopuszczalność uchYLENIA decyzji bez oceny rażącego naruszenia procedury. Argumentacja Sądu Apelacyjnego odnośnie do rażącego naruszenia przepisów postępowania nie może prowadzić do utrzymania w mocy wyroku kasatoryjnego Sądu pierwszej instancji. Sąd Apelacyjny nie powołał się bowiem na art. 28 k.p.a. i nie dokonał wykładni pojęcia strony w postępowaniu administracyjnym. Wywody w zakresie niezapewnienia czynnego udziału obywateli Ukrainy w postępowaniu poprzedzającym wydanie decyzji są bezzasadne. Umowa polsko-ukraińska z 24 maja 1993 r. nie rozciąga się na postępowania administracyjne, natomiast art. 4 ustawy o języku polskim reguluje zasady jego używania. Sąd Apelacyjny nie wykazał w żaden sposób, aby uchybienia w stosowaniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, nie mogły być konwalidowane w postępowaniu odwoławczym przez wezwanie obywateli Ukrainy na rozprawę i uzyskanie od nich stanowiska co do treści decyzji. Również bez jakiegokolwiek uzasadnienia Sąd Apelacyjny zakwestionował uprawnienie pracownika ZUS do pełnienia funkcji kuratora. Stanowisko to jest sprzeczne z art. 365 § 1 oraz art. 523 k.p.c. Sąd drugiej instancji nie też dokonał kompleksowej oceny statusu obywateli Ukrainy w ramach art. 477¹¹ k.p.c. Powyższy ten rozróżnia bowiem osoby ubezpieczone i zainteresowane. Osoby wykonujące czynności na podstawie umowy o dzieło niestanowiącej tytułu ubezpieczenia powinny mieć status zainteresowanych na etapie postępowania odwoławczego. Oddalenie odwołania może mieć wpływ na ich uprawnienia do ewentualnych świadczeń. Skarżący organ rentowy stwierdził, że w kwestii kosztów zastępstwa procesowego pozwany nie powinien mieć statusu strony przegrywającej co do meritum, a lakoniczne uzasadnienie pkt II narusza standardy orzecznicze.

Mając na uwadze powyższe skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną płatnik składek wniósł o jej odrzucenie, gdyż nie zawiera wniosku o uchylenie lub zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany (art. 389⁴ § 1 pkt 3 k.p.c.). W razie nieodrżucenia i przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania płatnik wniósł o jej oddalenie, a ponadto o zasądzenie od pozwanego organu rentowego na rzecz odwołującego się zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c., skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany. Skarżący organ rentowy wyraźnie (jednoznacznie) nie określił "zakresu żądanego uchylenia" zaskarżonego wyroku, wnosząc "tylko" o jego uchylenie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa zapatrywanie, że niezawarcie w treści wniosku o uchylenie zaskarżonego orzeczenia zakresu żądanego uchylenia prowadzi do odrzucenia skargi kasacyjnej z powodu niespełnienia wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. (przykładowo postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CZ 43/16, LEX nr 2057353 oraz z dnia 22 maja 2019 r., II CZ 23/19, LEX nr 2671570).

Jednakże występuje także mniej rygorystyczna wykładnia (którą podziela skład orzekający Sądu Najwyższego), że uchybienie skargi kasacyjnej polegające na formalnym żądaniu zmiany wyroku sądu drugiej instancji, które nie jest poprzedzone żądaniem jego uchylenia, nie musi prowadzić do odrzucenia skargi kasacyjnej, jeżeli wnioskowany przez skarżącego zakres zmiany (także uchylenia) nie budzi wątpliwości (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2016 r., I CZ 54/16, LEX nr 2155204; z dnia 17 maja 2016 r., I PZ 5/16, OSNP 2017 nr 12, poz. 162; z dnia 18 marca 2015 r., I CZ 29/15, LEX nr 1677126; a poprzednio z dnia 6 czerwca 2007 r., II UZ 15/07, OSNP 2008 nr 17-18, poz. 272 i z dnia 16 grudnia 2010 r., I CZ 150/10, LEX nr 687013).

Wymaga podkreślenia, że w rozpoznawanej skardze kasacyjnej został jasno określony zakres zaskarżenia, który dotyczył całości wyroku Sądu Apelacyjnego

oddalającego apelację. W związku z tym, uwzględniając wywody uzasadnienia skargi, nie budzi wątpliwości, że - mimo nieokreślenia zakresużądanego uchylenia - wniosek skargi dotyczy uchylenia zaskarżonego orzeczenia w całości (por. także, choć w poprzednim brzmieniu przepisu: postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2001 r., I PZ 77/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 441 oraz z dnia 8 lipca 2004 r., II PZ 24/04, LEX nr 1125270). Możliwość uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji w uwzględnieniu skargi kasacyjnej jest niezależna od złożenia wniosku przez skarżącego (art. 398¹⁵ § 1 zdanie drugie k.p.c.). Skarga kasacyjna organu rentowego nie podlegała więc odrzuceniu, choć nie została sporządzona w sposób absolutnie zgodny z art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c.

Skarga kasacyjna organu rentowego zasadnie zarzuca naruszenie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., choć w przeważającym zakresie z innych przyczyn niż podane w jej uzasadnieniu.

Przepis art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. stanowi, że jeżeli decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalająca wymiar tego zobowiązania lub obniżająca świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym, sąd uchyla tę decyzję i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Przepis ten został wprowadzony do porządku prawnego z dniem 7 listopada 2019 r. i stanowi odstępstwo od ogólnej zasady, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych postępowanie sądowe powinno skupić się na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego pozostaje w zasadzie poza przedmiotem tego postępowania. Sąd ubezpieczeń społecznych jako sąd powszechny, może i powinien dostrzegać jedynie takie wady formalne decyzji administracyjnej, które ją dyskwalifikują w stopniu odbierającym jej cechy aktu administracyjnego jako przedmiotu odwołania.

Stosownie do treści art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. uchylenie decyzji organu rentowego możliwe jest wówczas, gdy dotyczy ona "ubezpieczonego" (przesłanka podmiotowa), a przy tym jest decyzją nakładającą na niego zobowiązanie, względnie ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie (przesłanka przedmiotowa).

Wobec tego konieczne jest rozważenie, czy płatnik składek objęty jest zakresem tego przepisu. Innymi słowy, czy można uznać go za ubezpieczonego, a

jeżeli nie, to jaki status posiada on w postępowaniu. Należy w związku z tym przywołać regulację art. 477¹¹ § 1 k.p.c., w którym za strony postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych uznano między innymi ubezpieczonego, osobę odwołującą się od orzeczenia wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności, inną osobę, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, organ rentowy, wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności i zainteresowanego. Nadto, należy uwzględnić definicję ubezpieczonego określoną w art. 476 § 1 pkt 2 k.p.c. Przepis ten za ubezpieczonego uznaje osobę ubiegającą się o świadczenie z ubezpieczeń społecznych albo o emeryturę lub rentę; ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu; świadczenia w sprawach należących do właściwości Zakładu Ubezpieczeń Społecznych; świadczenie odszkodowawcze przysługujące w razie wypadku lub choroby pozostające w związku ze służbą wojskową albo służbą w Policji, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służbie Celno-Skarbowej, Państwowej Straży Pożarnej, Biurze Ochrony Rządu, Służbie Ochrony Państwa, Służbie Więziennej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego oraz Centralnym Biurze Antykorupcyjnym.

Przytoczona regulacja art. 476 § 1 pkt 2 k.p.c. nie obejmuje zatem płatnika składek w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdy organ rentowy wydaje z urzędu decyzję ustalającą podleganie ubezpieczeniom społecznym i obowiązek uiszczenia składek z tego tytułu (nietrafny jest pogląd przedstawiony w wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 9 listopada 2022 r., III AUa 1269/20, LEX nr 3480530). Płatnik składek wówczas nie "ubiega się o ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia" (postępowanie toczy się z urzędu), czyli nie składa wniosku w tym przedmiocie a jest to warunek uznania go w postępowaniu cywilnym (w ramach swoistej fikcji prawnej) za "ubezpieczonego" zgodnie z art. 476 § 5 pkt 2 lit. b k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2022 r., I USKP 130/21, LEX nr 3433258).

Płatnik składek będący adresatem wydanej z urzędu decyzji w przedmiocie podlegania ubezpieczeniom społecznym w postępowaniu przed sądem ubezpieczeń społecznych ma status wymienionej w art. 477¹¹ § 1 k.p.c. "innej osoby, której praw i

obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja" (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2022 r., II UZ 31/22, LEX nr 3491361). Chodzi tu, między innymi, o decyzje wydawane w sprawach o ustalenie istnienia ubezpieczenia i obowiązku uiszczenia składek z tego tytułu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2020 r., II UZ 12/20, LEX nr 3225191).

W związku z powyższym w utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że płatnik składek w prowadzonych przez organ rentowy z urzędu sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym i określenie wysokości podstawy wymiaru składek nie ma statusu ubezpieczonego, a więc nie jest spełniona przesłanka podmiotowa stosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2022 r., I USKP 130/21, LEX nr 3433258 oraz postanowienia z dnia 23 czerwca 2022 r., I USK 343/21, LEX nr 3455688 i 8 grudnia 2022 r., II UZ 34/22, LEX nr 3521796).

Co do przesłanki przedmiotowej stosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. należy stwierdzić, że decyzji o podleganiu ubezpieczeniom społecznym i określającej podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne nie sposób utożsamiać z "decyzją nakładającą na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie". W szczególności określenie podstawy wymiaru składek nie jest tożsame z nałożeniem na ubezpieczonego zobowiązania (powołany wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2022 r., I USKP 130/21). Czym innym jest bowiem "nałożyć zobowiązanie" - co sugeruje działanie konstytutywne, a czym innym "ustalić podleganie ubezpieczeniom społecznym" - co wiąże się z aspektem deklaratywnym (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2022 r., II UZ 31/22, LEX nr 3491361). Przepis art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. uprawnia sąd pierwszej instancji do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu tylko w razie, gdy została ona wydana z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym. Jednak warunkiem takiego rozstrzygnięcia jest uprzednie ustalenie, że decyzja dotyczy zobowiązania ubezpieczonego, wymiaru tego zobowiązania lub obniżenia świadczenia. Zobowiązaniem takim może być na przykład nałożenie obowiązku zapłaty składek na ubezpieczenia społeczne własne lub pracowników (osób współpracujących) lub zobowiązanie do zwrotu wadliwie wypłaconego świadczenia

ubezpieczeniowego albo zobowiązanie do zapłaty należności składkowych przez podmiot, który nie zgłosił w wymaganym terminie wniosku o upadłość lub likwidację spółki. Nie można natomiast art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. interpretować jako obejmującego również "zobowiązanie w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym", gdyż podleganie ubezpieczeniom społecznym przez pracownika ma charakter obligatoryjny i organ rentowy nie może zobowiązać pracownika ani jego pracodawcy do "podlegania ubezpieczeniom społecznym" (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2022 r., II UZ 34/22, LEX nr 3521796).

W związku z tym nawet w przypadku, gdy decyzja zapadnie z rażącym naruszeniem prawa (także procesowego) nie jest możliwe jej uchylenie w sytuacji, gdy jej przedmiotem jest podleganie ubezpieczeniom społecznym (nietrafna jest więc występująca w orzecznictwie wykładnia, że decyzja stwierdzająca podleganie jako pracownik u płatnika składek obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu, chorobowemu i ustalająca podstawę wymiaru składek jest objęta dyspozycją art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. jako ustalająca wymiar zobowiązań; wyroki Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 15 czerwca 2021 r., VIII U 1376/20, LEX nr 3226808 oraz z dnia 21 lipca 2021 r., VIII U 338/19, LEX nr 3273859).

Powyższe rozważania prowadzą do konkluzji, że decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stwierdzająca podleganie ubezpieczeniom społecznym w charakterze osoby wykonującej pracę na podstawie umowy o świadczenie usług u konkretnego płatnika składek nie jest objęta art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Sąd Okręgowy błędnie zastosował więc ten przepis a Sąd drugiej instancji nietrafnie oddalił apelację organu rentowego.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy w oparciu o art. 398¹⁵ § 1 zdanie drugie i art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

(I.T.)

[f.n]